Prof. Sakari Melander
27.9.2024

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 64/2024 vp** eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan ehdonalaista vapauttamista koskevan sääntelyn ankaroittamista siten, että ainoastaan ensimmäistä vankeusrangaistusta suorittava vanki voisi vapautua suoritettuaan lyhyemmän määräosan rangaistuksestaan. Tuomitun niin sanottu ensikertalaisuus ei esityksessä ehdotetun mukaan enää palautuisi tietyn rikoksettoman ajan jälkeen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että eräillä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä olisi oikeus käsitellä tuomittuja koskevia henkilötietoja nykyistä laajemmin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Arvioinnin valtiosääntöoikeudelliset lähtökohdat

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään arvioinut suhteellisen usein ehdotettua rikosoikeudellista lainsäädäntöä valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta. Valiokunnan vakiintuneen rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevan lausuntokäytännön mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Valiokunnan mukaan tämä lähtökohta koskee myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehtäviä muutoksia (PeVL 9/2016 vp, s. 4). Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaisesti rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset

edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset, ja perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7–8).

Edelleen perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on myös vakiintuneesti katsottu, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/ 2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2).

Yleisesti perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään pitänyt selvänä, että perustuslaki ei aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, kunhan muutokset kytketään hyväksyttäviin perusteisiin. Valiokunta on päinvastoin todennut lainsäätäjän liikkumavaran kriminalisointeja säädettäessä olevan varsin väljä, joskin siihen kohdistuu rajoituksia sekä perustuslaista että Suomea koskevista kansainvälisistä velvoitteista (PeVL 23/1997 vp, s. 2/I). Valiokunnan käytännössä on kuitenkin katsottu, että esimerkiksi valtiontalouden sopeuttamistoimia ei voida pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän muutoksille (PeVL 9/2016 vp, s. 6).

Valiokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään arvioinut ehdonalaista vapauttamista koskevaan lainsäädäntöön ehdotettuja muutoksia (PeVL 56/2018 vp ja PeVL 21/2005 vp). Tällöin valiokunta on kiinnittänyt huomiota muun ohessa siihen, onko ehdotetuille muutoksille esitetty hyväksyttäviä perusteita (PeVL 56/2018 vp, s. 2) ja ehdotetun sääntelyn vaikutuksiin suhteessa lapsiin ja nuoriin (PeVL 21/2005 vp, s. 4 ja PeVL 56/2018 vp, s. 2–3). Lisäksi oikeasuhtaisuusnäkökulmasta valiokunta on kiinnittänyt huomiota ehdotetun sääntelyn mahdollisiin ongelmalliseen sanktiokumulaatioon johtaviin vaikutuksiin (PeVL 56/2018 vp, s. 2).

Esityksessä ehdotetaan lisäksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) muuttamista. Sanottu laki on säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 27/2021 vp). Tätä ehdotusta on arvioitava eduskunnan perustuslakivaliokunnan perustuslain 10 §:ssä turvattua yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa koskevan laajan lausuntokäytännön perusteella.

Ehdonalaista vapauttamista koskevan ehdotetun sääntelyn hyväksyttävyys

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain (39/1889) 2 c luvun 5 §:n sääntelyä ehdonalaisesta vapauttamisesta määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta muutetaan. Esityksessä ehdotetun mukaan ainoastaan ensimmäistä vankeusrangaistusta suorittaessaan vanki pääsisi ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rikoslain 2 c luvun 5 §:ssä säädetyn lyhyemmän määräajan hänelle tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Voimassa olevan rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 momentin mukaan vanki, joka rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Muussa tapauksessa ehdonalaiseen vapauteen päästetään, kun vanki on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Säännöksen 3 momentin mukaan kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdyn rikoksen perusteella vankeusrangaistusta suorittavan vangin ehdonalaisen vapauttamisen määräosat ovat puolet ja yksi kolmasosa vankeusrangaistuksesta, ja lyhyempää määräosaa (yksi

kolmasosa) sovelletaan niihin, jotka eivät ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittaneet vankeusrangaistusta vankilassa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneen rikosoikeudellista lainsäädäntöä koskevan lausuntokäytännön mukaan rikosoikeudelliselle sääntelylle tulee olla esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Valiokunnan mukaan tämä lähtökohta koskee myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehtäviä muutoksia (PeVL 9/2016 vp, s. 4). Vaikka perustuslaki ei aseta tiukkoja rajoja rangaistusten korottamiselle, muutokset tulee kytkeä hyväksyttäviin perusteisiin (esim. PeVL 23/1997 vp, s. 2/I ja PeVL 56/2018 vp, s. 2).

Esityksen (s. 10) mukaan sen tavoitteena on muuttaa ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmää siten, että se olisi yleisesti hyväksyttävä ja ymmärrettävä sekä uskottava ja oikeudenmukainen. Tavoitteena on esityksen mukaan varmistaa, että tuomittu voisi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan laissa säädetyn lyhyemmän määräosan vain siinä tapauksessa, että hän suorittaa vankeusrangaistusta ensimmäistä kertaa. Esityksessä ei tarkemmin perustella, millä tavoin ehdotettu muutos tekisi ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmästä yleisesti hyväksytymmän, ymmärrettävämmän, uskottavamman ja oikeudenmukaisemman. Esityksen perusteluihin ei myöskään sisälly tutkittuun tietoon perustuvaa analyysiä siitä, että ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä olisi laajasti tai edes osin tietystä näkökulmasta koettu epäuskottavaksi tai epäoikeudenmukaiseksi. Tältä osin on huomattava, että esityksessä ehdotettu muutos olisi periaatteellisesti sekä käytännöllisiltä vaikutuksiltaan merkittävä. Ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä on ollut Suomessa käytössä 1800-luvun lopulta ja lyhyempää vankeuden suorittamista koskevaa määräaikaa sellaisten vankien suhteen, jotka eivät ole tiettynä rikosta edeltäneenä aikana suorittaneet vankeusrangaistusta vankilassa, on sovellettu Suomessa vuodesta 1944 (HE, s. 4; ks. myös HE 175/2018 vp, s. 3–4).

Kun ehdonalaista vapauttamista koskevaa sääntelyä edellisen kerran vuonna 2018 ankaroitettiin, muutosta perusteltiin tavoitteella tehdä sääntelystä aiempaa oikeudenmukaisempaa ja uskottavampaa, mutta näiden väitteiden tueksi ei juuri esitetty perusteita (HE 175/2018 vp, s. 18). Eduskunnan perustuslakivaliokunta piti esitystä tuolloin osin valitettavan pintapuolisesti perusteltuna (PeVL 56/2018 vp, s. 2). Lakivaliokunta sen sijaan päätyi alun perin pitämään ehdotusta kokonaisuutena arvioiden hyväksyttävänä (LaVM 20/2018 vp, s. 4). Kuitenkin myöhemmässä vaiheessa valiokunta katsoi, että rikosoikeudellisiin ja rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää koskeviin muutosesityksiin liittyvät rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuuteen, uskottavuuteen ja hyväksyttävyyteen liittyvät perustelut ovat lähinnä spekulatiivisia, jos niitä ei pohjata tutkittuun tietoon (LaVL 3/2021 vp, s. 3). Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä on esitetty lähinnä tällaisia spekulatiivisia perusteita ehdotetulle sääntelylle, joka merkittävällä ja periaatteellisella tavalla muuttaisi ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmää ja joka myös merkittävästi ankaroittaisi rikosoikeudellista järjestelmää. Edellä esitetyn perusteella voidaan näin nähdäkseni hyvin perustein katsoa, että ehdotetulle muutokselle ei ole esitetty sellaista painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta, jollainen rikosoikeudellisen lainsäädännön muutokselle on esitettävä. Rikosoikeudellisen lainsäädännön muuttamista ei voi perustella yksinomaan spekulatiivisilla väitteillä, vaikka selvää sinänsä on, että lainsäätäjän harkintamarginaali rikosoikeudellisen sääntelyn suhteen on suhteellisen väljä.

Ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuus

Edellä todetun mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on myös vakiintuneesti katsottu, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/ 2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2). Arvioidessaan vuonna 2018 ehdotettua muutosta ehdonalaista vapauttamista koskevaan sääntelyyn, valiokunta edellytti lakivaliokunnan tarkastelevan, johtaako lakiehdotus ongelmalliseen sanktiokumulaatioon (PeVL 56/2018 vp, s. 2). Tuolloin lakivaliokunta katsoi, että hyväksyttäviin rikosten ennaltaehkäisyä koskeviin perusteisiin sekä oikeasuhtaisuusnäkökohtiin perustuen on asianmukaista, että lainsäädännössä mahdollisestaan rikoksen uusijoihin sovellettavan ankarampaa rikosoikeudellista kohtelua kuin ensikertalaisiin. Sanktiokumulaatio on tällaisen sääntelyn arvioinnissa lakivaliokunnan mukaan kuitenkin syytä ottaa huomioon, koska rikoksen uusiminen vaikuttaa eri tavoin ankaroittavasti tuomittuun rangaistukseen ja sen täytäntöönpanoon (LaVM 20/2018 vp, s. 4). Valiokunta ei kuitenkaan päätynyt pitämään tuolloin ehdotettua muutosta suhteettomana järjestelmän ankaroittamisena (LaVM 20/2018 vp, s. 4).

Rikoksen uusiminen voi vaikuttaa usealla tavalla joko tuomiota tai sen täytäntöönpanoa ankaroittavasti. Rikoksen uusiminen on esimerkiksi rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettu rangaistuksen koventamisperuste. Uusiminen voi myös vaikuttaa siihen, että tekijälle tuomitaan lajissaan ankarampi rangaistus, koska tekijän aikaisempi rikollisuus voi vaikuttaa esimerkiksi rikoslain 6 luvun 9 §:n 1 momentissa tarkoitettuna ehdollisen vankeuden esteperusteena. Yleisestikin koventamisperuste voi vaikuttaa rangaistuksen lajin valinnassa, koska rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan päätettäessä rangaistuksen lajista noudatetaan rangaistuksen mittaamisessa vaikuttavien perusteiden ohella, mitä 9–12 §:ssä säädetään. Koska lajinvalinnasta sakon ja vankeuden välillä ei ole erityistä säännöstä, uusimista koskeva koventamisperuste voi käytännössä vaikuttaa esimerkiksi tässä yleisessä lajinvalintakysymyksessä. Uusiminen voidaan ottaa huomioon myös yleisesti rangaistusta mitattaessa, rikoslain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun mittaamista koskevan yleissäännöksen perusteella (ks. esim. KKO 2023:32, 18 kohta). Uusiminen vaikuttaa myös rangaistuksen täytäntöönpanovaiheessa, esimerkiksi nyt käsillä olevan esityksen kohteena olevan ehdonalaisen vapauttamisen ajankohtaa arvioitaessa. Edelleen uusiminen on sinällään merkityksellinen seikka myös rikoslain 2 c luvun 14 §:ssä tarkoitetuissa jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevissa tilanteissa (ks. myös LaVM 20/2018 vp, s. 4).

Lakivaliokunta on todennut, että suhteettoman sanktiokumulaation riski sisältyy uudistuksiin, joilla rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehdään yksittäisiä järjestelmää ankaroittavia muutoksia. Valiokunta on pitänyt aiempaa ehdonalaista vapauttamista koskevaa sääntelyä ankaroittanutta uudistusta (HE 175/2018 vp) tuollaisena uudistuksena (LaVM 20/2018 vp, s. 4). Vastaavasti on arvioitava, että nyt käsiteltävänä oleva esitys sisältää sellaisen muutosehdotuksen, johon sisältyy suhteettoman sanktiokumulaation riski. On huomattava, että tätä riskiä on pidettävä suurempana kuin mitä se oli aiemmin mainitun esityksen suhteen, koska nyt käsiteltävänä oleva esitys ankaroittaisi ehdonalaista vapauttamista koskevaa järjestelmää ja näin myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää aiemmin hyväksyttyä muutosta enemmän.

Ensinnäkin on huomattava, että sanktiokumulaation suhteen ehdotetun sääntelyn kerrannaisvaikutukset olisivat merkittävät. Ehdotettu sääntely johtaisi tilanteisiin, joissa esimerkiksi yhdeksän vuotta sitten suoritettu aiempi vankeusrangaistus johtaisi uuden vankeusrangaistuksen

pidempään täytäntöönpanoon. Aiemmin tuomittu vankeusrangaistus on tällöin voitu ottaa huomioon myös rangaistuksen koventamisperusteena rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisesti. Koventamisperusteen käytännön vaikutus tuomittuun rangaistukseen on usein suhteellisen huomattava, kysymys on noin neljäsosaa tai kolmasosaa ankarammasta rangaistuksesta (ks. esim. KKO 2021:19, 33 kohta, jossa koventamisperusteen vaikutus tuomittuihin rangaistuksiin oli neljännes). Tällöin kysymys uusimisen yhteisvaikutuksesta on huomattava, jos rangaistusta ankaroitetaan uusimisen perusteella noin neljänneksellä tai kolmanneksella ja jos vankeuteen tuomittu vapautuisi suoritettuaan vankeusrangaistuksesta kaksi kolmasosaa puolet suorittamisen sijaan. Lisäksi on huomattava, että uusiminen voi johtaa merkittäviin tuomittavan kannalta ankarampiin lajinvalintaratkaisuihin. Esimerkiksi KKO:n uudemmassa ratkaisukäytännössä on katsottu, että noin 40 eri vähäistä arvoltaan 10–44 euron omaisuuteen kohdistunutta varkausrikosta ilmensi pitkäaikaista ja toisen omaisuudesta piittaamatonta toimintatapaa, jolloin tekoja ei voitu arvioida vähäisiksi. Lisäksi KKO katsoi tapauksessa, että koska vastaaja oli ennen syytteenalaisia tekoja tuomittu usein vastaavista rikoksista, vastaaja oli tuomittava sakon sijasta vankeuteen ja vankeus oli aiemman rikollisuuden vuoksi tuomittava ehdottomana (KKO 2023:32, ään.). Koska ehdotonta vankeutta voidaan tuomita näin varsin vähäisistä rikoksista ja koska aikaisempi rikollisuus voi vaikuttaa rikosoikeudellisessa järjestelmässä ankaroittavana perusteena monella tavoin, vaikuttaa nähdäkseni selvältä, että ehdotettu sääntely voisi johtaa kohtuuttomiin sanktiokumulaatiotilanteisiin.

Toiseksi on huomattava, että esityksessä ehdotettu sääntely muodostuu myös yleisesti ongelmalliseksi rikosoikeudelliselta seuraamussääntelyltä edellytettävän oikeasuhtaisuuden kannalta. Esityksessä ehdotetun mukaan ehdotonta vankeusrangaistusta suorittava voisi olla ehdollisen vankeuden täytäntöönpanon näkökulmasta niin sanotusti ensikertalainen vain kerran. Ehdotettu sääntely soveltuisi näin esimerkiksi silloin, jos ehdotonta vankeutta suorittava henkilö olisi tuomittu ehdottomaan vankeuteen edellisen kerran 49 vuotta sitten. Kysymys voisi olla myös siitä, että hyvin pitkän aikaa sitten tuomittu varsin lyhyt ehdoton vankeusrangaistus johtaisi siihen, että määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava vapautuisi ehdonalaiseen vapauteen vasta suoritettuaan uudesta tuomiosta kaksi kolmasosaa. Voidaan hyvin perustein kysyä, onko ehdotettu sääntely tässä suhteessa oikeasuhtaista, koska hyvin pitkän aikaa sitten suoritettu lyhytkin ehdoton vankeusrangaistus johtaisi automaattisesti ankaramman määräosan soveltamiseen. Tässä suhteessa on huomattava, että rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 ja 3 momentti on muotoiltu tavalla, joka ehdottomasti johtaa tiettyjen määräosien soveltamiseen eikä jätä säännöksen soveltajalle harkinnanvaraa esimerkiksi tilanteessa, jossa kohtuussyyt puoltaisivat lievemmän määräosan soveltamista. Rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 momentin mukaan määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava *päästetään* ehdonalaiseen vapauteen säännöksessä tarkoitettujen edellytysten täyttyessä. Säännöksen 3 momentti on muotoiltu samoin. Ehdotettu sääntely johtaisi näin siihen, että kaikissa tilanteissa, joissa ehdotonta vankeusrangaistusta suorittava olisi elämänsä aikana joskus aikaisemmin suorittanut ehdotonta vankeusrangaistusta, häneen sovellettaisiin ankarampaa ehdonalaisen vapauttamisen määräosaa. Selvältä nähdäkseni vaikuttaa, että tällaista sääntelyä ei voida pitää oikeasuhtaisena.

> Ehdonalaista vapauttamista koskeva sääntely on rakennettu niin, että määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 ja 3 momentissa säädettyjen määräosien mukaisesti. Näiden määräosien noudattamisessa ei ole harkinnanvaraa. Sen sijaan ehdonalaisen vapauttamisen lykkääminen on vangin suostumuksella taikka ilman vangin suostumusta (jos on olemassa ilmeinen vaara uudesta henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen syyllistymisestä tai jos lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi) mahdollista rikoslain 2 c luvun 9 §:ssä säädetyin edellytyksin. Jos esityksessä ehdotettu

> sääntely hyväksyttäisiin, lainsoveltajalla ei edelleenkään olisi missään tilanteissa esimerkiksi kohtuusnäkökohtiin liittyvää harkinnanvaraisuutta ehdonalaisen vapauttamisen aikaistamisen suhteen, vaan joustovara liittyisi voimassa olevan sääntelyn mukaisesti vain ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämiseen. Tällä voimassa olevan sääntelyn logiikalla on selvää vaikutusta ehdotetun sääntelyn oikeasuhtaisuutta koskevassa arvioinnissa.

Kolmanneksi ehdotettu sääntely muodostuu epäjohdonmukaiseksi suhteessa siihen, miten uusiminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä yleisesti vaikuttaa. Näkemystä, jonka mukaan rikosten toistaminen johtaa ankarampaan rangaistukseen, voidaan sinänsä pitää suhteellisen vakiintuneena (HE 44/2002 vp, s. 193/II). Tästä huolimatta uusimisen ankaroittava vaikutus ei ole kaavamaista eikä sen ole tarkoitettu vaikuttavan ikuisesti. Esimerkiksi uusimista koskevaa rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettua koventamisperustetta säädettäessä on nimenomaisesti todettu, että niin sanottu satunnainen uusiminen jää koventamisperusteen soveltamisalan ulkopuolelle. Uusimisen satunnaisuutta osoittaa muun ohessa rikosten välillä kulunut pitkä aika (HE 125/1975 II vp, s. 12–13 ja HE 44/2002 vp, s. 194–195). Myös tuomioistuinten ratkaisukäytännössä koventamisperustetta on sovellettu samoin. Ratkaisussa KKO 2006:82 uusimista koskevaa koventamisperustetta ei sovellettu, kun tekojen välillä oli yli kahdeksan vuoden aika. Ratkaisussa KKO 2019:21 uusimisperustetta koskevaa koventamisperustetta sinänsä sovellettiin, vaikka rikosten välillä aikaa oli kulunut yli yhdeksän vuotta, koska rikokset olivat samankaltaisia sekä harkittuja ja suunnitelmallisia. Joka tapauksessa selvää on, että aikaperspektiivillä on uusimisille rangaistusjärjestelmässä varatun ankaroittavan vaikutuksen kannalta rajoittavaa merkitystä. Ehdotettu sääntely muodostuu näin tässä kokonaisuudessa epäjohdonmukaiseksi ja oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmalliseksi, koska uusiminen vaikuttaisi ilman aikarajoja rangaistuksen täytäntöönpanossa ankaroittaen.

Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa nähdäkseni siltä, että ehdotettu sääntely johtaisi ongelmalliseen sanktiokumulaatioon, minkä lisäksi sitä voidaan jo itsessään pitää oikeasuhtaisuutta koskevan vaatimuksen kannalta erityisen ongelmallisena, koska esimerkiksi hyvin lyhyt varsin pitkän aikaa sitten suoritettu ehdoton vankeusrangaistus johtaisi ankaramman ehdonalaista vapauttamista koskevan määräosan soveltamiseen eikä lainsoveltajalla olisi esimerkiksi kohtuussyistä mahdollisuutta lievemmän vapauttamista koskevan määräosan soveltamiseen.

Ehdotetun ehdonalaista vapauttamista koskevan muutoksen vaikutus lapsiin ja nuoriin

Rikoslain 2 c luvun 5 § on rakennettu siten, että alle 21-vuotiaana rikoksen tehneisiin sovelletaan lievempiä määräosia ehdonalaisen vapauttamisen suhteen. Tälle on esitettävissä hyväksyttävät nuorten rikosoikeudelliseen erityiskohteluun liittyvät valtiosääntöiset perusteet (ks. PeVL 59/2001 vp, s., 2/I, PeVL 21/2005 vp, s. 4/I ja PeVL 56/2018 vp, s. 2). Jos nuorena rikoksen tehnyt henkilö tuomitaan ehdottomaan vankeuteen – mitä olisi jo itsessään syytä välttää –, vankilassaoloaika on syrjäytymisen ja laitoskierteen ehkäisemiseksi pyrittävä rajoittamaan niin lyhyeksi kuin se on rangaistusjärjestelmän yleisen hyväksyttävyyden kannalta suinkin mahdollista (HE 175/2018 vp, s. 5).

Ehdotettu sääntely johtaisi kuitenkin käytännössä siihen, että myös nuorten ja lasten ehdonalaista vapauttamista koskeva sääntely ankaroituisi. Tätä voidaan pitää ongelmallisena ottaen huomioon lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 60/1991) 37 artiklan b kohta, jonka mukaisesti lapsen vangitsemiseen on turvauduttava vasta viimesijaisena ja

mahdollisimman lyhytaikaisena keinona, siitäkin huolimatta, että lapsen oikeuksien sopimuksen 1 artiklan mukaan sopimuksessa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta henkilöä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt ongelmallisena HE:seen 262/2004 vp sisältynyttä ehdotusta, jolla olisi ankaroitettu nuorten rikoksentekijöiden pääsyä ehdonalaiseen vapauteen. Mainitussa esityksessä ehdotettiin, että kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta tuomittu olisi päästetty ehdonalaiseen vapauteen, kun hän olisi suorittanut puolet rangaistuksesta. Perustuslakivaliokunta katsoi, että lakivaliokunnan oli syytä harkita sääntelyn tarkistamista niin, että ainakaan lapsiin sovellettaviksi tulevat säännökset eivät johda tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen nykyisestä (PeVL 21/2005 vp, s. 4). Eduskunnan lakivaliokunta katsoi perustuslakivaliokunnan tavoin, että hallituksen esityksessä ehdotettua ei ollut syytä toteuttaa. Lakivaliokunta päätyi katsomaan, että alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitun tuli päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksesta yhden kolmasosan, jos hän ei rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, tai jos mainittu edellytys ei täyty, suoritettuaan rangaistusta puolet (LaVM 9/2005 vp, s. 4).

Vuonna 2018 ehdonalaista vapauttamista koskevaa sääntelyä ankaroitettaessa perustuslakivaliokunta piti aikaisempaan käytäntöönsä viitaten ongelmallisena sitä, että lapsiin ja nuoriin sovellettavaksi tulevat säännökset johtaisivat tosiasiallisten vapaudenmenetysaikojen pitenemiseen nykyisestä. Valiokunta katsoi, että lakivaliokunnan oli syytä harkita tuolloin ehdotettua sääntelyä niin, että sitä ei sovellettaisi alle 21-vuotiaana rikoksen tehneisiin (PeVL 56/2018 vp, s. 2–3). Lakivaliokunta päätyi tarkistamaan tuolloin ehdotettua sääntelyä niin, että sitä ei sovelleta alle 21-vuotiaana rikoksen tehneisiin (LaVM 20/2018 vp, s. 5–6).

Käsiteltävänä olevassa esityksessä (s. 8–9) katsotaan, että esityksessä ehdotettu muutos on perusteltua ulottaa koskemaan myös nuoria rikoksentekijöitä. Esityksen (s. 8) mukaan yksi peruste tälle on viimeaikainen nuorten väkivaltarikollisuuden kasvu. Nuorten väkivaltarikollisuutta koskevien tietojen perusteella esimerkiksi alle 21-vuotiaiden pahoinpitelyrikokset ovat vuoden 2019 jälkeen kasvaneet jonkin verran. Jos taas nuorten tekemien pahoinpitelyrikosten määrää arvioidaan aikavälillä 2012–2022, epäillyt pahoinpitelyrikokset ovat vähentyneet. Alle 21-vuotiaita koskevat vakavat väkivaltarikosepäilyt ovat vuosina 2020–2022 kasvaneet aiempiin vuosiin nähden, mutta epäilyjä on vähemmän kuin vuosina 2000–2009 (Rikollisuustilanne 2022: rikollisuustilanne tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki 2023, s. 174–181). Nuoria koskevan periaatteellisesti merkittävän muutoksen tekeminen sellaiseen nuorten väkivaltarikollisuutta koskevaan tietoon perustuen, joka kohdistuu muutaman viime vuoden osalta rekisteröityyn tilastoituun kasvuun mutta joka pidemmän aikavälin tarkastelussa näyttäytyy toisenlaisena, ei nähdäkseni ole perusteltua, ottaen erityisesti huomioon, että kysymys on valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttäviin syihin perustuvan nuorten rikosoikeudellista erityiskohtelua ilmentävän lainsäädännön ankaroittamisesta.

Esityksessä (s. 8) tältä osin myös katsotaan, että nuorten väkivaltarikollisuuden kasvun vuoksi on perusteltua varmistaa, että myös nuorena tehdyistä rikoksista suoritetaan tosiasiallisesti yleisen hyväksyttävyyden näkökulmasta riittävän tuntuvia vankeusrangaistuksia. Tältä osin on huomattava, että vankeusrangaistuksen tuntuvuus määritellään rangaistusta syyksiluetusta rikoksesta mitattaessa rangaistus teon moitittavuuteen suhteuttamalla. Lisäksi on syytä korostaa, että esimerkiksi eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa käytännössään korostanut, että vankeusrangaistus merkitsee nuorelle vakavaa syrjäytymisuhkaa, minkä vuoksi vankilassaoloaika on syrjäytymisen ja laitoskierteen estämiseksi pyrittävä rajaamaan niin lyhyeksi kuin se on mahdollista

(LaVM 9/2005 vp, s. 4). Esityksessä ehdotettu sääntely tosiasiassa toimisi näitä tavoitteita heikentäen.

Lisäksi esityksessä (s. 9 ja 20) puolletaan nuoria koskevan sääntelyn ehdotettua muutosta sillä, että se ei käytännössä kohdistuisi alle 18-vuotiaana rikoksen tehneisiin, koska voimassa olevan sääntelyn mukaista nuoria koskevaa lievempää ehdonalaisen vapauttamisen määräosaa sovelletaan niihin, jotka eivät ole rikosta edeltävien kolmen vuoden aikana suorittaneet vankeusrangaistusta vankilassa. On sinänsä totta, että nuoria koskien muutos kohdistuisi vain 18–20-vuotiaana rikoksen tehneisiin. Tästä huolimatta on huomattava, että ehdotettu muutos tosiasiallisesti näissä tilanteissa ankaroittaisi sellaisten rikosten rikosoikeudellista kohtelua, jonka 18–20-vuotias nuori on tehnyt esimerkiksi 15- tai 16-vuotiaana, koska tällainen rikos, jos siitä on tuomittu vankeusrangaistus, merkitsisi uuden 18–20-vuotiaana tehdyn rikoksen täytäntöönpanon ankaroitumista. Ei nähdäkseni ole nuorten valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttäviin syihin perustuva rikosoikeudellinen erityiskohtelu huomioon ottaen perusteltua, että juuri rikosoikeudellisen vastuuikärajan ylittäneen henkilön tekemällä rikoksella olisi tällaisia nuoriin kohdistuvan rikosoikeudellisen kohtelun ankaroittamista merkitseviä vaikutuksia.

Kaikkiaan nuoriin kohdistuva sääntely ilmentää selkeää nuoriin kohdistuvan rikosoikeudellisen sääntelyn ankaroitumista. Nuorten rikosoikeudellinen erityiskohtelu huomioon ottaen ehdonalaista vapauttamista koskevan sääntelyn säilyttämistä rikoksen alle 21-vuotiaana tehneiden osalta nykyisellään olisi syytä vakavasti harkita.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain ehdotettu muutos

Esityksessä ehdotetaan, että henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia (1301/2021) muutettaisiin niin, että niillä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä, joiden virkatehtäviin kuuluu rangaistusajan laskeminen, olisi oikeus käsitellä lain 33 §:ssä tarkoitettuun hakemistoon siirrettyjä lain 6 §:n 1–4 kohdassa tarkoitettuja tietoja, jotka ovat välttämättömiä rangaistusajan laskemiseksi (2. lakiehdotuksen 15 a §). Ehdotettu muutos merkitsisi käytännössä sitä, että rangaistusajan laskemista toteuttavat Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet saisivat ehdonlaista vapauttamista varten tietoja Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämästä rikosseuraamusrekisteristä poistetuista tiedoista muodostetusta hakemistosta tietoja esimerkiksi siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä. Tässä hakemistossa tietoja säilytetään 50 vuotta, kun täytäntöönpanoa koskevat tiedot poistetaan rikosseuraamusrekisteristä 10 vuoden kuluttua.

Esityksessä ehdotettua sääntelyä on tältä osin arvioitava perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettu laki on säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 27/2021 vp). Arvioidessaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain tuolloin ehdotettua 33 §:ää perustuslakivaliokunta piti siinä ehdotettua tietojen säilyttämisaikaa (50 vuotta) tietojen pysyvää säilyttämistä koskevan käytäntönsä valossa varsin pitkänä ja edellytti lakivaliokunnan tarkastelevan ehdotettuja säilytysaikoja (PeVL 27/2021 vp, 19–20 kohta). Sanotun lain 33 §:ää täsmennettiin ja sen sisältöä rajattiin eduskunnan lakivaliokunnan ehdotuksesta (LaVM 13/2021 vp, s. 6–7 ja 24–25).

Ensinnäkin on huomattava, että Rikosseuraamuslaitoksen rekisteröimissä tiedoissa on katsottu usein olevan kysymys arkaluonteisista tiedoista. Esimerkiksi käsiteltäessä rikosseuraamusten määräämiseen ja täytäntöönpanoon liittyviä henkilötietoja kysymys on asiaa koskevissa lainvalmisteluasiakirjoissa omaksutun näkemyksen mukaan arkaluonteisten tietojen käsittelystä (HE 246/2020 vp, s. 112). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään korostanut, että arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään ja sääntelyn on oltava EU:n tietosuojalainsäädännön mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (esim. PeVL 27/2021 vp, s. 4, PeVL 65/2018 vp, s. 45 ja PeVL 15/2018 vp, s. 40). Lisäksi perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään korostanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia. Valiokunnan käytännön mukaan arkaluonteisia tietoja sisältäviin laajoihin tietokantoihin liittyy tietoturvaan ja tietojen väärinkäyttöön liittyviä vakavia riskejä, jotka voivat muodostaa viime kädessä uhkan henkilön identiteetille (esim. PeVL 15/2018 vp, 9 kohta, PeVL 13/2016 vp, s. 4 ja PeVL 14/2009 vp, s. 3/I).

Lisäksi perustuslakivaliokunta on arkaluonteisia tietoja koskevassa lausuntokäytännössään korostanut käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimuksen merkitystä ja pitänyt mahdollisena, että käyttötarkoitussidonnaisuudesta tehdään vain täsmällisiä ja vähäisiksi luonnehdittavia poikkeuksia (esim. PeVL 23/2022 vp, 18 kohta ja PeVL 40/2021 vp, 15 kohta). Tällainen sääntely ei valiokunnan käytännön mukaan saa johtaa siihen, että muu kuin lain alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta muodostuu rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (PeVL 23/2022 vp, 18 kohta, PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6).

Esityksessä ehdotetaan, että henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin lisättäisiin uusi 15 a §, jossa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeudesta käsitellä lain 33 §:ssä tarkoitettuun hakemistoon siirrettyjä tietoja rangaistusajan laskemiseksi. Tietojenkäsittelyoikeus olisi rajattu vain niihin virkamiehiin, joiden virkatehtäviin kuuluu rangaistusajan laskeminen. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 § on edellä todetun mukaisesti säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Valiokunta totesi ensinnäkin, että tietojen pysyvä säilyttäminen ei ole henkilötietojen suojan mukaista, ellei siihen ole tietojärjestelmän luonteeseen tai tarkoitukseen liittyviä perusteita (PeVL 27/2021 vp, 20 kohta sekä PeVL 18/2016 vp, s. 2, PeVL 54/2010 vp, PeVL 3/2009 vp). Valiokunnan mukaan tietojen pysyvä säilyttäminen on katsottu perustelluksi esimerkiksi silloin, kun tiedot ovat osin muuttumattomia tai hitaasti muuttuvia eikä niitä päivitetä pelkän ajan kulumisen vuoksi ja niiden pysyvä säilyttäminen on tarpeellista tehtävien hoitamiseksi (PeVL 27/2021 vp, 20 kohta ja PeVL 54/2010 vp). Valiokunta on käytännössään toisaalta pitänyt viiden vuoden säilytysaikaa arkaluonteisten tietojen osalta pitkänä (PeVL 13/2017 vp, s. 6) ja korostanut, että mitä pidemmäksi tietojen säilytysaika muodostuu, sitä olennaisempaa on huolehtia tietoturvasta, tietojen käytön valvonnasta ja rekisteröidyn oikeusturvasta (PeVL 28/2016 vp, s. 7). Valiokunta on käytännössään yleisemminkin painottanut erityisesti arkaluonteisten tietojen säilytysajan rajaamista siihen, mikä on välttämätöntä sen tavoitteen saavuttamiseksi, jonka vuoksi tiedot on järjestelmään tallennettu (ks. esim. PeVL 13/2017 vp, s. 6). Valiokunta katsoikin, että lakivaliokunnan on syytä tarkastella henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettuja säilytysaikoja (PeVL 27/2021 vp, 20 kohta).

Lakivaliokunta päätyi muuttamaan sanottua säännöstä perustuslakivaliokunnan lausunnossaan esittämän johdosta. Valiokunta ensinnäkin totesi saamansa selvityksen perusteella, että 33 §:n 1 momentin nojalla muodostetun hakemiston tiedot on tarkoitettu käytettäviksi lähinnä

tutkimuskäyttöön (LaVM 13/2021 vp, s. 7). Valiokunta totesi, että koska kysymys ei ole rikosseuraamusrekisteristä eikä sen käyttötarkoituksesta, tietojen säilyttäminen 50 vuoden ajan on perusteltua. Tämän vuoksi valiokunta katsoi perustelluksi rajata säännöksen koskemaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 27 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja. Sanotun säännöksen mukaan arkistolaissa säädetyssä järjestyksessä arkistoon siirretystä, salassa pidettäväksi säädetystä viranomaisen asiakirjasta saa antaa tietoja tutkimusta tai muuta hyväksyttävää tarkoitusta varten, jollei asiakirjan siirtänyt viranomainen ole toisin määrännyt. Tietojen antamista harkittaessa on säännöksen mukaan huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus turvataan.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuksessa annetun lain 33 § hyväksyttiin lakivaliokunnan ehdottamassa muodossa (LaVM 13/2021 vp, s. 7 ja 24–25). Säännöksen mukaan Rikosseuraamusrekisteristä poistetuista tiedoista muodostetaan tutkimusta tai muuta hyväksyttävää tarkoitusta varten säilytettävien tietojen hakemisto. Hakemistoon ei siirretä 13 §:ssä tarkoitettuja tietoja. Tieto poistetaan hakemistosta 50 vuoden kuluttua siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä tai lopettanut yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisen. Säännöksen esitöissä ei tarkemmin käsitellä, mitä siinä tarkoitetulla muulla hyväksyttävällä tarkoituksella tarkoitetaan. Myöskään julkisuuslain esitöissä ei tarkemmin arvioida, mitä julkisuuslain 27 §:n 1 momentissa tarkoitetulla muulla hyväksyttävällä tarkoituksella tarkoitetaan. Oikeuskirjallisuuden mukaan julkisuuslain 27 §:n 1 momentissa tarkoitettu muu hyväksyttävä käyttötarkoitus voi liittyä esimerkiksi osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien käyttämiseen tai muiden oikeuksien toteuttamiseen (Olli Mäenpää, Hallinto-oikeus. Helsinki 2923, s. 723–724).

Esityksessä (s. 9–10) on katsottu, että koska julkisuuslain esitöissä on todettu sanotun lain 27 §:n 1 momentin muotoilun tarkoituksena olevan mahdollistaa arkistoaineistoa koskevien asioiden ratkaisun joustavasti erilaisten tilanteiden ja tarpeiden mukaan (HE 30/1998 vp, s. 104), hakemistoon siirrettyjen tietojen käyttämistä rangaistusajan laskemiseen voidaan sanotun esityölausuman perusteella pitää henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettuna muuna hyväksyttävänä tarkoituksena. Perustelut ovat tältä osin varsin ongelmalliset. Selvää on, että esityksessä ehdotettua sääntelyä ei voi perustella 26 vuotta vanhalla väljällä esityölausumalla, jossa ei ole eikä luonnollisesti ole voitu ottaa huomioon EU:n uudistunutta tietosuojaa koskevaa sääntelyä sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan laajaa henkilötietojen suojaa koskevaa lausuntokäytäntöä.

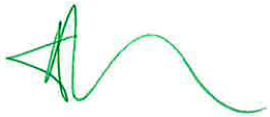
Ensinnäkin on huomattava, että henkilötietojen käyttämisestä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettuun hakemistoon siirrettyjen tietojen käyttäminen rangaistusajan laskemiseen tosiasiallisesti merkitsee hakemistoon siirrettyjen tietojen käyttämistä rikosseuraamusrekisteriin liittyvässä käyttötarkoituksessa. Edellä todetun mukaisesti lakivaliokunta on nimenomaisesti katsonut, että 33 §:ssä tarkoitetussa hakemistossa ei ole kysymys rikosseuraamusrekisteristä eikä sen käyttötarkoituksesta (LaVM 13/2021 vp, s. 7). Jos hakemistoon siirrettyjä tietoja aletaan käyttää rangaistusajan laskemiseksi, hakemisto tosiasiallisesti muuttuisi pitkälti rikosseuraamusrekisteriksi. Lisäksi koska ehdonalaista vapauttamista koskevia rangaistusajan laskemistilanteita on melko paljon, ehdotettu muutos johtaisi hakemiston käyttötarkoituksen muuttumiseen. Tämä olisi vastoin edellä mainittua perustuslakivaliokunnan kantaa, jonka mukaan muu kuin lain alkuperäiseen käyttötarkoitukseen liittyvä toiminta ei saa muodostua rekisterin pääasialliseksi tai edes merkittäväksi käyttötavaksi (PeVL 23/2022 vp, 18 kohta, PeVL 15/2018 vp, s. 45, PeVL 1/2018 vp, s. 4, PeVL 14/2017 vp, s. 5–6). Kysymys ei siis olisi vähäiseksi luonnehdittavasta poikkeamasta käyttötarkoitussidonnaisuuteen.

Edellä todetun mukaisesti arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (esim. PeVL 27/2021 vp, s. 4). Käsiteltävänä olevassa ehdotuksessa esitetään, että varsin pitkän aikaa säilytettäviä hakemistotietoja alettaisiin käyttää rangaistusajan laskemiseksi sellaisen sääntelyn perusteella, jossa rangaistusajan laskeminen olisi hakemistotietoja koskevassa sääntelyssä tarkoitettu ”muu hyväksyttävä tarkoitus”. Tietojen käsittelyä muun hyväksyttävän tarkoituksen perusteella ei voi pitää erityisen tarkkarajaisena ja täsmällisenä. Lisäksi on kyseenalaista, jos pääasiallisesti tutkimuskäyttöön (LaVM 13/2021 vp, s. 7) tarkoitettuja tietoja aletaan voimassa olevan säännöksen sisältämän epätäsmällisyyden vuoksi käyttää pääasiallisesti rikosseuraamusrekisterikäyttöön liittyvässä tarkoituksessa. Vaikka rangaistusajan laskemiseen liittyvästä tarkoituksesta säädettäisiin 2. lakiehdotuksen 15 a §:ssä, sääntely ei kokonaisuutena täytä arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta koskevaa vaatimusta. Nähdäkseni ei voida katsoa, että rangaistusajan laskeminen on henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettu muu hyväksyttävä tarkoitus, säännöksessä tarkoitetun hakemiston käyttötarkoitus huomioon ottaen.

Käsiteltävänä olevan esityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä on lakivaliokunnan 18.9.2024 päivätyn perustuslakivaliokunnalle osoitetun eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisen lausuntopyynnön mukaan ilmennyt tarve säännellä myös tietojen luovuttamista tuomioistuimelle. Asiassa on lisäselvityspyynnön mukaan ehdotettu, että Rikosseuraamuslaitokselle säädettäisiin oikeus luovuttaa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitettuun hakemistoon siirrettyjä tietoja tuomioistuimelle siltä osin kuin se on vireillä olevassa asiassa välttämätöntä vangitsemisen tai vangittuna pitämisen edellytyksiä harkittaessa. Kysymys olisi lisäselvityspyynnön mukaan teknisluonteisesta sääntelystä, joka on tarpeen uudistuksen täytäntöönpanemiseksi.

Jos käsiteltävänä olevan esityksen sisältämät lakiehdotukset hyväksytään, lisäselvityspyynnössä tarkastellulle sääntelylle saattaa olla olemassa käytännöllistä tarvetta. On kuitenkin huomattava, että kysymys olisi sääntelystä, joka edelleen muuttaisi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 33 §:ssä tarkoitetun hakemiston luonnetta siten, että hakemistosta tosiasiallisesti muodostuisi pääasiallisesti rikosseuraamusrekisteri. Jos ehdotetulla ehdonalaista vapauttamista koskevan sääntelyn muutoksella on tällaisia vaikutuksia henkilötietojen suojaa koskevaan lainsäädäntöön, henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia tulisi uudistaa tavalla, joka ottaisi käyttötarkoitussidonnaisuuden sekä sääntelyn tarkkarajaisuuden ja täsmällisyyden paremmin huomioon.

Helsingissä 27.9.2024

Sakari Melander
rikosoikeuden professori